

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

А.В. Чабаненко, магістрант

Миколаївський національний аграрний університет

В статті проведено дослідження теоретико-методологічних засад становлення і розвитку підприємницької діяльності. Здійснено теоретичні узагальнення і виокреслено окремі аспекти розв'язання наукової проблеми щодо становлення, функціонування і розвитку сфери малого підприємництва. Визначено особливу роль підприємця та підприємництва у формуванні економіки будь-якого рівня.

Ключові слова: підприємницька діяльність, аграрний сектор економіки, попит та пропозиція робочої сили, інфраструктура села.

Постановка проблеми. Знайти розумне співвідношення між державним регулюванням і ринковим саморегулюванням - одне з ключових завдань перебудови Української держави. На етапі становлення ринкової економіки перед державою постають такі основні завдання. По-перше, формування нової системи відносин власності, які притаманні змішаній, багатокладній економіці. По-друге, формування основних елементів ринкової інфраструктури. По-третє, сприяння становленню підприємства. До того ж, формування цього сектора економіки не може бути пущено на самоплив, а вимагає чіткого ініціювання, регулювання та підтримки з боку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку підприємницької діяльності розглядаються в працях значної частини науковців, серед яких: В.Г. Андрійчук, Г.О. Андрусенко, В.Я. Амбросов, М. В. Гладій, М.В. Калінчик, І.І. Копитко, В. І. Лукінов, Л.Ю. Мельник, П. Т. Саблук, І.Н. Топіха, В.І. Топіха, І.І. Червен, Ф.К. Шакіров, В.В. Юрчишин. Їх дослідження охоплюють цілу низку питань, пов'язаних з функціонуванням підприємницьких структур. Проте все ж ряд проблем залишаються не до кінця вирішеними.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення особливостей організаційного та правового регулювання підприємництва в Україні, обґрунтування й поглибленні теоретичних і практичних засад формування та розвитку підприємницької діяльності України в ринкових умовах, удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку підприємницьких структур, які б забезпечили становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки світового стандарту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна політика регіонів з проблем розвитку регіонального підприємництва повинна формуватись на підставі усвідомлення інтересів регіону та визначення стратегії його розвитку, ролі, місця і функцій регіонального підприємництва в ній. Регіональна система підтримки підприємництва, як правило, складається з таких чинників:

- адміністративних – взаємодія структур, що уповноважені здійснювати підтримку малого підприємництва на рівні регіону;
- нормативно-правових – підготовка та реалізація рішень регіонального рівня і участь у розробці проектів законів;
- організаційних – сфера інфраструктури, підприємства
- оператори і виконавці регіональних програм підтримки підприємництва;
- фінансово-економічних – розробка й вдосконалення механізму фінансової та майнової підтримки малого підприємництва, включаючи контроль за цільовим використанням коштів фінансової підтримки [2].

У більш загальному вигляді інституційний механізм регулювання розвитку підприємництва зводиться до трьох груп інститутів: організаційно-правових, фінансових та економічних, при цьому зусилля робиться на необхідності їх використання у комплексі на макро-, мезо- і мікрорівнях.

Таблиця 1 Інституційні механізми регулювання розвитку підприємництва

Організаційно-правові інститути	Економічні інститути	Фінансові інститути
Механізми підвищення якості договорів купівлі-продажу державного і комунального майна	Механізми мотивації і стимулювання науково-технічного розвитку виробництва; високоякісної праці;	Механізми перерозподілу фінансових потоків між державним і недержавним секторами економіки
Механізми контролю договірних зобов'язань	підприємництва; мотивації господарювання	Фіскальні механізми
Механізми заміни менеджменту на приватизованих малих підприємствах	Механізми створення додаткових робочих місць	Механізми мікрокредитування
Механізми вдосконалення правової і нормативної бази	Механізми ціноутворення при продажу державного майна	Механізми фінансової підтримки
Механізми інформаційної підтримки	Механізми перерозподілу кадрів між державним і недержавним секторами економіки	Механізми надання пільг окремим категоріям суб'єктів підприємництва
Механізми страхування		Механізми участі держави в капіталі компаній
Механізми легалізації тіньової економіки	Механізми переоформлення прав на землю	Механізми санації і банкрутства збиткових підприємств
Механізми захисту прав власності	Механізми розукрупнення великих державних підприємств (комерціалізація)	Механізми активізації ринку нерухомості
Механізми залучення малих підприємств у сферу зовнішньоекономічної діяльності	Механізми корпоративної діяльності	Механізми усунення територіальних диспропорцій у розвитку підприємницького сектора
Механізми квотування		Механізми залучення інвестицій: емісія акцій і облігацій; реінвестування прибутку
Механізми субконтрактації	Механізми реституції і реприватизації	
Механізми франчайзингу	Механізми конкуренції і ринкового ціноутворення Механізми бізнес-планування	

Як засвідчує вивчення закордонного досвіду, неодмінною умовою успіху в розвитку підприємництва є положення про те, що мале підприємництво має потребу у всебічній і стабільній державній підтримці. Вона втілюється в різних формах, передусім шляхом стимулювання виробництва найбільш пріоритетних видів продукції, надання податкових пільг, дотацій, пільгового банківського кредитування, створення інформаційно-консультативних і науково-технічних центрів, розвитку системи страхування, організації матеріально-технічного постачання. Важливу роль відіграють прийняття і виконання законодавства, розробка і реалізація конкретних комплексних програм.

Слід зазначити, що найважливіша функція держави - розробка законодавства та забезпечення виконання законів, тобто - правове регулювання. Це, власне, і визначає роль держави в ринковій економіці.

Формування та розвиток національного підприємства значною мірою залежить від створення відповідної правової бази, яка стимулювала б підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію.

Сьогодні правове регулювання підприємства здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Однак уповільнення темпів зростання кількості суб'єктів підприємства, кількості зайнятих свідчить про недостатність і недосконалість нормативно-правової бази розвитку підприємства, яка повинна бути першоосновою, фундаментом (базою - в повному розумінні цього слова) формування та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Правова база підприємства - це сукупність законів, нормативних та інструктивних документів, які визначають порядок створення підприємств, реєстрацію фізичних осіб-підприємців, їхні правові та організаційні форми, порядок організації виробництва, забезпечення його необхідними ресурсами, збут, систему оподаткування, відносин між державою та підприємцями, суб'єктів підприємницької діяльності між собою, а також дають підприємцям певні правові гарантії [3].

Формування правової бази підприємства - найголовніша передумова його становлення та розвитку. Законодавство у сфері підприємства повинно становити єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за цілісністю нормативно - правового регулювання підприємницької діяльності.

Світовий дослід свідчить, про те, що для успішного розвитку підприємства необхідно створити правову базу його функціонування, забезпечити належним чином юридичне закріплення прав та постійне правове забезпечення з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємства, сприяє його розвитку. Міжнародна практика господарювання доводить, що підприємство не може існувати без чітких та ефективних законодавчих актів. Тому формування сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності неможливе без прийняття та реальної дії таких законів, які б чітко визначали умови здійснення підприємницької діяльності.

У розвинутих країнах з ринковою економікою не існує спеціальних законів про підприємство. Свобода підприємницької діяльності в цих країнах закріплена в конструкції, цивільному законодавстві та в інших нормативно - правових актах, що регламентують господарську діяльність.

В Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, необхідність прийняття спеціального закону з питань підприємництва обумовлена двома причинами:

По-перше, необхідністю відмінити існуюче в законодавстві обмеження (до 1991 р. приватна власність підприємства була заборонена, вона вважалась як карний злочин); По-друге, потрібно було сформулювати правове поле, яке спрямувало б розвиток підприємства та його підтримку;

Тому 7 лютого 1991 р. Верховна Рада України було схвалено Закон України "Про підприємство", який вступив у дію 1 березня 1991 р. Цей Закон визначає основні правові, організаційні, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємства) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємства та його державної підтримки.

У підприємницькому законодавстві як самостійній галузі законодавства України можна виділити три блоки нормативно-правових актів:

- 1) Конституція України, що містить норми про підприємництво;
- 2) блок спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють виключно підприємницьку діяльність;
- 3) нормативно-правові акти, що містять окремі норми або їх сукупність, які регулюють підприємництво (наприклад, Цивільний кодекс України).

Найбільшу значимість серед зазначених нормативно-правових актів мають законодавчі акти.

Серед законів, що регулюють виключно підприємницьку діяльність, слід назвати Господарський кодекс України (розділ 4), закони України «Про підприємництво» від 07.02.1991 (редакція від 05.04.2015 р.), «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. (в останній чинній редакції від 2 листопада 2016 року), «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 (редакція від 03.03.2016 р.), «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991р. (редакція від 03.01.2017), «Про фінансовий лізинг» у редакції від 16.01.2004, «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р., (редакція від 05.07.2017 р.), «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. (редакція від 18.05.2016 р.) тощо [1].

Нарівні з ними велике значення мають закони, що регулюють відносини не тільки у сфері підприємництва, однак стосуються цих відносин. Це закони України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. у редакції Закону від 26.04.2017р., «Про страхування» від 07.03.1996 р. у редакції від 01.01.2017р., «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. (редакція від 01.05.2016 р.), «Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» від 23.12.1997 р. (редакція від 06.09.2005 р.) тощо.

Значну роль у регулюванні підприємницької діяльності відіграють підзаконні акти. У їх числі — Укази Президента України. Серед Указів Президента України у сфері підприємництва слід зазначити такі: «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності» від 23.07.1998 р. (редакція від 08.06.2004 р.); «Про деякі питання діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства» від 30.03.2012. Крім того, низку важливих нормативно-правових актів, що регулюють підприємництво, було затверджено Указами Президента України.

Важливе значення мають також підзаконні акти Кабінету Міністрів України, особливо, положення, затверджені постановами уряду України. Серед них: «Про затвердження переліку підприємств, які підлягають приватизації відповідно до Закону України "Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі" та операції з безоплатної передачі частки державного майна (акцій) яких працівникам і прирівняним до них особам звільняються від оподаткування» (редакція від 30.11.2016 р.). До числа цих актів також відноситься постанова Кабінету Міністрів України «Про упорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31.12.1992 р. (ред. від 05.08.2016 р.) тощо [5].

Серед джерел підприємницького права великий масив складають відомчі нормативно-правові акти, у тому числі Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (раніше - Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України,

Антимонопольного комітету України, Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку.

Значну роль у сфері підприємництва мають локальні нормативно-правові акти, що розробляються і приймаються безпосередньо суб'єктами підприємницької діяльності з метою її саморегулювання. Ці акти можуть регулювати діяльність суб'єкта в цілому (наприклад, статут), його окремих структурних частин або відособлених підрозділів (наприклад, положення про філію, представництво), або встановлювати режим комерційної таємниці тощо.

Поряд з нормативно-правовими актами за останні кілька років склалася певна судова практика застосування законодавства. Однак не завжди ця практика є однаковою. Тому важливе значення мають роз'яснення Президії Вищого господарського суду України.

Одним з напрямків удосконалення законодавства про підприємництво є забезпечення верховенства закону, в тому числі підвищення ролі закону в регулюванні відносин у сфері підприємництва, їх пряма реалізація або конкретизація в підзаконних нормативно-правових актах, виключення довільного тлумачення тощо [4].

Враховуючи розосередження регулювання підприємницької діяльності в різних нормативно-правових актах, існування в законодавстві про підприємництво численних нормативно-правових актів, представляється доцільним досягнення систематизації у формі кодифікованого закону. Підприємницький кодекс як комплексний, міжгалузевий нормативно-правовий акт необхідний для спільного і погодженого використання різнорідних норм у сфері підприємництва з метою належної реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність.

Висновки. Дослідженням підтверджено, що сфера підприємництва є невід'ємною складовою будь-якої ринкової господарської системи, без якої економіка не здатна існувати, про що свідчить і зарубіжний досвід, де малі та середні підприємства відіграють важливу роль в економіці, оскільки їх розвиток впливає на прискорення науково-технічного прогресу, насичення ринку товарами необхідної якості, створення додаткових робочих місць, тобто вирішує численні актуальні економічні, соціальні та інші проблеми. В усіх економічно розвинутих країнах держава здійснює підтримку малого та середнього підприємництва.

Водночас підприємництво, як економічна категорія, є певним типом господарювання де головним суб'єктом господарювання є підприємець, який раціонально комбінує чинники виробництва, на інноваційній основі та на власний ризик організовує і управляє виробництвом з метою отримання підприємницького доходу прикладаючи до цього власні творчі здібності і потенціал на основі врахування регіональних чинників впливу для удосконалення прикладних підходів до забезпечення перспективного розвитку малого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України // ВВР. - 2003. - № 18-22. - Ст. 144.
2. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.
3. Програма розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області на 2017-2018 роки [Електронний ресурс] // Департамент економічного розвитку та регіональної політики облдержадміністрації. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mk.gov.ua/store/files/announce_1484125165.pdf.
4. Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and mediumsized enterprises [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/business_environment/n_26026_en.htm.

5. Діяльність підприємств Миколаївської області у 2016 році [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Миколаївській області. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.

Науковий керівник: Мельник І.О., канд. екон. наук, доцент